

KDE JE NAŠE LUISA? PŘÍBĚH ÚTĚKU, HLEDÁNÍ A NALÉZÁNÍ SASKÉ KORUNNÍ PRINCEZNY A RAKOUSKÉ ARCIVÉVODKYNĚ LUISY TOSKÁNSKÉ¹

JIŘÍ KUDĚLA

Byla hluboká a velice mrazivá solnohradská noc, začínal pátek 12. prosince 1902. Údajně mělo být šestnáct pod nulou. V každém případě, když se den probudil, zavládl absolutní chlad i v celém Toskánském traktu Starého rezidenčního solnohradského paláce, kde se náhle nemohli dohledat dvou důležitých příslušníků rodiny toskánského velkovévody Ferdinanda IV. – saské korunní princezny a arcivévodkyně Luisy a jejího bratra, arcivévody Leopolda Ferdinanda.²

V paláci nastal zmatek. Brzy se ukázalo, že bez vědomí ostatních tajně za tmy opustili palác a nechali na stole dopis, že jedou sáňkovat (!).³ Později se však vyjevilo, že sáňkovat nešli, nýbrž se vydali kočárem mimo město, kde v Halleinu nastoupili na rychlík Salzburg – Innsbruck a patrně v Bischofshofenu přestou-

- 1 Tato studie se zabývá především okolnostmi útěku Luisy Toskánské, nejstarší dcery toskánského velkovévody Ferdinanda IV., od rodiny v prosinci 1902 a dalším vývojem aféry až do března 1903 a ponechává stranou do značné míry paralelní příběh „odchodu z habsburského arcidomu“ jejího bratra Leopolda Ferdinanda Toskánského. Ten byl již velmi dobře a akribicky zpracován Michaelou Žákovou (Žáková, Michaela: Kauza Wöllfling, Rezignace Leopolda Ferdinanda Toskánského na hodnost arcivévody a jeho život v postavení řadového občana, disertační práce FF UK.). Autor děkuje Evě Gregorovičové, Janu Kahudovi a dalším kolegům z Národního archivu za laskavou pomoc a vstřícnost při zpracování tohoto tématu.
- 2 Luisa Antonia Maria von Österreich-Toskana (2. 9. 1870 Salzburg–23. 3. 1947 Brusel-Ixelles), Leopold Ferdinand von Österreich-Toskana (2. 12. 1868 Salzburg–4. 7. 1935 Berlín), od konce prosince 1902 Leopold Wöllfling.
- 3 Ve zprávě pro otce zanechané v pokoji Leopold Ferdinand napsal, že spolu se sestrou Luisou jeli na výlet k jezeru Mattsee, které bylo tehdy, když bylo zamrzlé, vyhledávaným místem pro sáňkování, respektive pro jízdy na sáních tažených koněm. Národní archiv (NA), Rodinný archiv toskánských Habsburků – Ferdinand IV. (RAT – F IV.), sign. 61, kart. 189, Ferdinand IV., dopis Leopolda Ferdinanda otci z 12. 2.: „Salzburg 12 dic(embre) 1902. Carissimo Papa mio! Faccio con Luisa una gita verso Mattsee, torneremo dopopranzo. Prego scusare! Sempre tuo figlio abb(raciando) ed affettuoso. Leopoldo“. Rukou Ferdinanda IV. bylo na okraj listku později připsáno: „Ricevuto, dopo che erano partiti, alle 8 mattina“ („Přijato poté, co odjeli, v 8 hodin ráno“).

pili do expresu směr Curych. Unikli tak nevyhnutelné pozornosti i možnému rychlému odhalení, pokud by nastoupili na vlak přímo na hlavním nádraží v Salcburku.⁴

Tak začal příběh, který se stal jedním z prvních veřejných skandálů nějakého panovnického rodu v historii, skutečnou „telenovelou“ sledovanou a stále vyživovanou tehdejšími dobovými tiskem prakticky den po dnu, víceméně bez jakýchkoliv ohledů na všechny aktéry. Hlavním z nich byla manželka saského korunního prince a příštího saského krále, rakouská arcivévodkyně Luisa Toskánská.

Narodila se 2. září 1870 v Salcburku, jako druhé dítě posledního titulárního toskánského velkovévody Ferdinanda IV. a jeho manželky princezny Alixy Bourbonsko-Parmské. Ferdinand musel opustit v důsledku revoluce toskánskou Florencii v dubnu 1859 se svým otcem, posledním vládnoucím toskánským velkovévodou, Leopoldem II. (1797–1870), Luisiným dědečkem, a zbytkem rodiny. Odebrali se do rakouského exilu.⁵

Tam žili z milosti svého synovce a bratrance, rakouského císaře Františka Josefa I. a díky penězům habsburského rodinného fondu. Rodina se zdržovala většinou v Salcburku, ve vile v Lindau v Bavorsku, ale také na českých statcích v Brandýse či Ostrově. Dosti vzdáleni od metropole na Dunaji byli částečně vzdáleni i přísné etiketě a poměrům na císařském dvoře. Toskánští si tak ve své solnohradské residenci a dalších sídlech v mnoha ohledech zachovávali „svobodnější“ přístup k životu, než to bylo vůbec v standardech habsbursko-lotrinského rodu možné či myslitelné. To má asi též částečnou souvislost se skutečností, že právě z této větve rodu pocházelo nejvíce jeho členů, kteří se rozhodli úplně vystoupit ze svého osudu (Johann Salvator-Orth), Leopold Ferdinand-Wölfling, a konečně i naše hrdinka, Luisa Toskánská.

4 Luise von Toscana: *Mein Lebensweg*. Dresden 2004, s. 158. Dodnes není zcela jasné, kde přesně oba uprchlíci nastoupili svou cestu do Švýcarska. Ve velmi stylizovaných vzpomínkách Luisy se mluví o tom, že opustili Salcburk v kočáře, kterým cestovali 3 hodiny a nastoupili pak v menší stanici do expresu směr Vídeň – Curych. To by mohlo odpovídat tomu, že jeli do Bishofshofenu, kde mohli nastoupit do vlaku před pátou hodinou ranní (4 hod. 48 minut), v Curychu by pak byli týž den po osmé hodině večer. Podle Luisy měli být v Curychu ale už po 17 hod., což potvrzují i další zdroje. Jiný pramen (Prinzessin Namenlos. *Der Roman der Kronprinzessin Luise von Sachsen*. Wien 1903, s. 22) tvrdí, že cestovali už ze Salcburku rychlíkem Salcburk-Innsbruck, koupili si lístek do Halleinu a teprve před Halleinem si koupili jízdenky na navazující vlak z Buchsu do Curychu. Nejpravděpodobnější se zdá být varianta, že jeli skutečně kočárem do Halleinu, nastoupili do rychlíku Salcburk-Innsbruck a pak přestoupili na vlak do Curychu, kde skutečně mohli být už po páté odpolední. Giron tvrdil, že Luisa s bratrem odjeli z Halleinu (kam přijeli ve 2 hodiny) ve 3 hodiny 47 minut přes Innsbruck do Curychu.

5 Následující pasáže týkající se osudů toskánských Habsburků jsou českou parafrází článku Evy Gregorovičové a Jiřího Kuděly: *Die toskanischen Habsburger*. In: *Skandal bei Hofe! Die Flucht der Luise von Toscana, Kronprinzessin von Sachsen*. Dresden 2017.

Osudy této rodiny jsou svědectvím bohatého života, ale zároveň i následného úpadku moci rodu vládnoucího jedné z kulturně nejbohatších a nejzajímavějších zemí Evropy. Toskáňští velkovévodové udržovali fikci svého panování Toskánsku ještě dlouho po jeho faktické ztrátě. Udržovali např. svá diplomatická zastoupení v některých evropských zemích. Po vyrovnání s Italským královstvím se však starali především o své soukromé statky v Toskánsku a celá rodina žila víceméně životem vyšší rakouské aristokracie. S jediným, a to podstatným rozdílem – byli pořád členy habsburského panovnického domu. Ten se na toskánský trůn dostal, když ve Florencii dne 9. července 1737 zemřel poslední mužský potomek vládnoucího rodu Medici a jeho skolem vyhasl medicejský rod po meči. Na uprázdněný velkovévodský trůn nastoupil František Štěpán Lotrinský a s ním na 122 let i habsbursko-lotrinská dynastie. František Štěpán Lotrinský, německý císař a manžel slavné panovnice rakouského soustátí, královny Marie Terezie, nechal v Toskánsku vládnout regentskou radu. Po jeho smrti převzal otěže vlády ve Florencii jeho druhorozený syn Petr Leopold. Proslavil se svými osvícenskými reformními zásahy. Roku 1790, po smrti svého bezdětného bratra Josefa II., se toskánský reformátor jako Leopold II. musel ujmout podle nástupnických práv vlády v rakouské monarchii. Toskánsko bylo svěřeno do rukou druhorozeného Leopoldova syna Ferdinanda III. Napoleonské války však Ferdinandovo panování přerušily. Velkovévoda musel v roce 1799 odejít do exilu a roku 1801 byl přinucen Napoleonem k abdikaci. Toskánsko bylo Ferdinandovi vráceno až Vídeňským kongresem roku 1814. Po jeho náhlé smrti v roce 1824 přešlo velkovévodství do rukou prvorozeného syna Leopolda.

Panování Leopolda II. Toskánského přineslo velkovévodství politickou stabilitu, další hospodářskou prosperitu, vzestup ve všech směrech. Nic z toho však nemohlo zastavit procesy Risorgimenta, které postupně ovládly Itálii. Ty byly součástí celoevropských revolučních hnutí, která se především od konce 40. let 19. století projevovala intenzivním politickým neklidem, revolučním vzruchem a s tím souvisejícím národním sebeuvědomováním. Na Apeninském poloostrově probíhaly urputné boje za nezávislost a sjednocení Itálie. To nakonec donutilo Leopolda II. dne 27. dubna 1859 opustit zemi. Dne 21. července 1859 abdikoval ve prospěch svého prvorozeného syna Ferdinanda IV. Leopoldova rodina se usadila na svých statcích v Čechách, Ferdinand jako hlava toskánské linie žil v Salcburku a Lindau. V Toskánsku krátce nato došlo k sesazení habsbursko-lotrinské dynastie a v roce 1860 se velkovévodství připojilo k Sardinsko-piemontskému království.

V početné velkovévodské rodině panoval „italský“ životní styl a duch a poměrně velmi liberální přístup k výchově dětí. Rodina vedla sice život nejvyšší rakouské aristokracie, ale v mnoha ohledech byla blízká i „obyčejným“ měšťan-

ským kruhům. Arcivévodkyni Luise se dostalo pečlivého vzdělání,⁶ velké pozornosti a velmi brzy se stala i žádanou nevěstou, která však byla značně vybíravá (jejími nápadníky byli např. Petr Sasko-Koburský a Ferdinand I. Bulharský). V roce 1887 však potkala na saském královském zámku Pillnitz u Drážďan saského korunního prince Friedricha Augusta (1865–1932), kterého si o 4 roky později vzala (21. listopadu 1891) za manžela. Tímto sňatkem tak byla znovu potvrzena vzájemná rodinná spřízněnost mezi oběma evropskými vládnoucími rody, saskými Wettiny a habsbursko-lotrinským panovnickým domem, respektive toskánskou, habsbursko-lotrinskou sekundogeniturou. První manželkou otce arcivévodkyně Luisy, arcivévodky Ferdinanda IV., byla ostatně saská princezna Anna Maria (1836–1859), dcera saského krále Jana a sestra Luisina tchána, prince Georga a jeho bratra krále Alberta, takže i Luisiným sňatkem bylo přirozeně navazováno na prastarou a velmi běžnou sňatkovou politiku, v níž byli především Habsburkové pravými mistry.⁷ Čerstvě sezdaný pár prožil první dny

6 Luisa vedle němčiny plynně mluvila a psala italsky, francouzsky, anglicky a maďarsky, měla velmi slušný hudební i výtvarný talent, psala básně, proslulý byl její výtříbený módní vkus, který dávala poněkud okázale najevo i ve svých pamětech. Kromě toho ráda jezdila na koni, bruslila a cizí jí nebyla ani jízda na kole.

7 Např. prvorozená dcera tehdy ještě toskánského velkovévody Petra Leopolda, pozdějšího německého císaře Leopolda II. (1747–1792), Marie Terezie (1767–1827) se provdala v roce 1787 za Antonína Klementa Saského (1755–1836). Těto bezdětné saské královně se následně podařilo dojednat další manželství mezi saským korunním princem Friedrichem Augustem (1797–1854) a její neteří Karolinou Ferdinandou (180–1832), dcerou rakouského císaře Františka II. K sňatku došlo v roce 1819, tedy jen o dva roky později, než se uskutečnila ve Florencii v roce 1817 slavná svatba mezi Leopoldem II. Toskánským (1797–1870) a Marií Annou Saskou (1799–1832), dcerou Maxmiliána Saského (1759–1838). To však nebyla jediná dcera, kterou dědičný saský princ Maxmilián provdal přímo na toskánský trůn. V roce 1821 se již léta ovdovělý toskánský velkovévoda Ferdinand III. (1769–1824) ve florentské katedrále Santa Maria del Fiore oženil s Marií Ferdinandou Saskou (1796–1865), starší sestrou manželky svého nejstaršího syna a dědice trůnu Leopolda II. Tak se z mladé toskánské velkovévodkyně stala nejen manželka, sestra, švagrová, ale také nevlastní matka a tchýně Leopolda II. a Marie Anny. Zároveň byla tetou jejich potomků, a i nevlastní babičkou. Po třech letech bezdětného manželství dne 18. června 1824 Ferdinand III. zemřel. Jeho prvorozený syn z prvního manželství Leopold nastoupil dle dědičné posloupnosti na toskánský trůn s titulem toskánského velkovévody a jeho manželka Marie Anna Saská se stala toskánskou velkovévodkyní. Její sestře, Marii Ferdinandě, byl od této chvíle udělen titul „granduchessa di Toscana – vedova“ (toskánská velkovévodkyně – vdova). Zůstala na toskánském dvoře a sdílela s Leopoldem a jeho rodinou všechny životní peripetie. Odešla v roce 1859 s Leopoldem a jeho rodinou do Čech, kde žila na tamních toskánských panstvích a dne 3. ledna 1865 zemřela na zámku v Brandýse nad Labem. O tři desítky let tak přežila svou mladší sestru Marii Annu, jež zemřela již 24. března 1832 v Pise, když před tím porodila toskánskému velkovévodovi tři dcery: Karolinu Augustu (1822–1841), Augustu Ferdinandu (1825–1864), provdanou za Luitpolda Bavorského, a Marii Maxmiliánu (1827–1834). Vytouženého dědice však Leopoldovi dát nedokázala. Ten se narodil Leopoldovi až z druhého manželství s neapolskou princeznou Marií Antonietou Bourbonskou (1814–1898).

svých líbánek na Pražském hradu, kde se zastavil, než 25. listopadu definitivně přijel do Drážďan.⁸

Luisa porodila saskému korunnímu princovi šest dětí (jedno zemřelo) a svého manžela měla patrně upřímně velmi ráda. Vadil jí ale škrobený, rigidní a nábožensky bigotní životní styl saské královské rodiny. Byl to pro ni obrovský rozdíl ve srovnání s tím, co zažila v dětství a mládí, v kruhu své neformálně se chovající rodiny. Nejvíce ji znechucovalo stále šikanování a ponižování ze strany otce jejího manžela, pozdějšího saského krále Georga, a také chování řady lidí z královského dvora, kde ji podle jejího vlastního mínění sledovali, pomlouvali a neustále na ni donášeli jejímu nemilovanému tchánovi.⁹ Dostávala se proto kvůli tomu a kvůli řadě svých z dnešního pohledu zcela neškodných excentrických projevů a mírné extravaganci stále častěji do konfliktů s mnoha příslušníky dvora, ale i přímo s tchánem a tchyní.¹⁰ Nakonec se někdy na jaře či v létě 1902 vrhla do flirtu, nebo přímo milostného dobrodružství, s Belgičanem André Gironem. Tento o devět let mladší muž, učitel francouzštiny jejich dětí, princů Georga a Friedricha Christiana, byl od 3. ledna 1902 zaměstnancem saské královské rodiny. Nejužší kruh okolo princezny si brzy všiml „přátelského zájmu“, který věnovala atraktivnímu muži.¹¹ Do jaké míry byl tento zájem již v té době skutečným intimním vztahem, se můžeme dnes jen dohadovat. Nicméně Luisa, která byla přesvědčená, že ji stále někdo šikanuje, sleduje a ponižuje, si zneprátelila královskou hofmistryni, svobodnou paní Fritsch, která její náklonnost k Gironovi „odhalila“. Giron sám odjel z Drážďan zpět do Bruselu v polovině listopadu 1902, následně byl formálně propuštěn¹² a Luisa propadla depresím. Svěřovala se svými trápeními i manželovi, ale ten jim nevěnoval žádnou zvláštní pozornost. Někdy v té době asi začal uzrávat její plán na útěk, plán, o kterém se zřejmě nikdy nedozvíme vše. Snad šlo o spontánní reakci na bezvýhodnou situaci,¹³ možná to bylo promyšlené rozhodnutí princezny Luisy, jež se toužila dostat ke svému milenci,¹⁴ nebo byl útěk zosnován pod vlivem bratra, k němuž měla vždy velmi blízko,¹⁵ či snad šlo o společný, předem připravený plán jakéhosi ko-

8 Luise von Toscana: *Mein Lebensweg*, s. 65–66.

9 Tamtéž, s. 130n.

10 *Innsbrucker Nachrichten*, 27. 12. 1902, s. 1, 5.

11 Luise von Toscana: *Mein Lebensweg*, s. 143.

12 André Giron byl propuštěn 2. prosince 1902. Bestenreiner, Erika: *Luise von Toscana. Skandal am Königshof*, München 1999, s. 91.

13 Žáková, M.: *Kauza Wölfling*, s. 78.

14 Adamović-Wölfling, Wilhelmine: *Meine Memoiren*. Berlin 1908, s. 194.

15 Luise von Toscana: *Mein Lebensweg*, s. 152 sq.; Kretschman, Iris: *Luise von Toscanas Flucht und ihre Folgen*, In: *Skandal bei Hofe! Die Flucht der Luise von Toscana, Kronprinzessin von Sachsen*, Dresden 2017, s. 59.

ordinovaného, demonstrativního vystoupení z habsburského arcidomu.¹⁶ Dobový tisk záležitost často interpretoval jako bezhlavý čin ženy, která se necítila dobře ve svém manželství. I proto se snadno zamilovala do mladšího muže, a když byl tento přinucen k odchodu z její blízkosti, pokračovala s ním v korespondenci. Ta byla zachycena a došlo k rodinným scénám, zoufalá žena proto opustila domácnost, děti i manžela.¹⁷ V každém případě se Luisa rozhodla ke kroku, po němž už bylo těžko cokoliv vrátit zpět. Je dlužno ještě dodat, že právě v té době byl její manžel, korunní princ Friedrich August velmi indisponován, protože si dva týdny předtím na lovu zlomil nohu a byl upoután na lůžko.

V této situaci, dne 9. prosince 1902, opustila Luisa s oficiálním povolením dvůr v Drážďanech, aby navštívila své rodiče v Salcburku. Cestou, na nádraží v Mnichově, se k ní připojil její bratr Leopold. Dne 10. prosince se Luisa pokusila přesvědčit svého otce, že se proti ní v Drážďanech všichni spikli, chtějí ji zavřít do kláštera, případně do ústavu pro duševně choré, a požadovala, aby jí pomohl situaci řešit a aby mohla zůstat u rodičů. Velkovévoda Ferdinand ji však (stejně jako předtím její muž korunní princ Friedrich August) odbyl s tím, že jde o nějaké přechodné pomatení smyslu a neurózu způsobenou jejím těhotenstvím.

Leopold Ferdinand odjel ve čtvrtek 11. prosince ráno do Mnichova, k večeru se vrátil a spolu s Luisou se ještě zúčastnili rodinné večeře, na níž se chovali zcela nenápadně a vesele. O půlnoci téhož dne však začali naplňovat svůj předem připravený plán a ze Salcburku tajně odjeli. Jak již bylo výše řečeno, dorazili v pátek 12. prosince do Curychu a ubytovali se v hotelu „Bellevue“, kde se k nim připojila Leopoldova milenkyně Vilemína Adamovičová,¹⁸ která přijela z Mnichova. Patrně tam na ně čekal již i André Giron.

Rodina uprchlých sourozenců v Salcburku mezitím propadla zmatku. Snažili se zjistit, kde vlastně „obě děti“ jsou, ale bezúspěšně. Někdo jim nicméně řekl, že byli viděni v Buchsu na švýcarské hranici. Teprve v 17:30 hod. poslal ze Salcburku velkovévoda Ferdinand králi Georgovi do Drážďan telegram s informací, že korunní princezna Luisa s arcivévodou Leopoldem Ferdinandem odjeli do Švýcarska a že neví, kde se zdržují.¹⁹ Ještě chvíli předtím požádal telegraficky hraběte Paara, osobního adjutanta císaře Františka Josefa I., zda by mohl přijmout hned druhý

16 Prinzessin Namenlos, s. 21.

17 Innsbrucker Nachrichten, 27. 12. 1902, s. 5.

18 V německé verzi Wilhelmine Adamovic/s/. O této slečně blíže viz Žáková, M.: Kauza Wölfling, kapitola „Slečna Adamovičová“, s. 62n.

19 Text telegramu: „Seine Majestät König von Sachsen, Dresden. Ich muss Dir leider mittheilen, dass meine Tochter Luisa heute früh unter dem Vorwande eines Ausfluges mit meinem Sohn Leopold über Buchs in die Schweiz gereist ist ohne Angabe des Aufenthaltsortes. Umarme Dich und Fritz. Ferdinand“. NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 189.

den ráno jeho komořího a pobočníka arcivévody Ferdinanda Leopolda, jímž byl hejtman Töply, který bude císaře informovat o „naléhavé záležitosti“ (tj. o tom, že syn a dcera toskánského velkovévody zmizeli).²⁰

Od tohoto okamžiku se interpretace událostí z hlediska jednotlivých aktérů útěku (Luisa, Leopold, Adamovičová, Giron) značně liší. Zatímco Luisa tvrdila, že ji bratr v jejich diskusích 10. až 13. prosince svým neustálým zdůrazňováním nebezpečí, že skončí v „sanatoriu“, vyvedl z „duševní rovnováhy“²¹ a nakonec přesvědčil, že jí nezbyvá nic jiného než zůstat v zahraničí a čekat na lepší časy, a nikdy nepřiznala intimní vztah s Gironem před vypuknutím skandálu, Leopold zdůrazňoval, že on sám ke svému již uzrálému rozhodnutí odejít z habsburského domu Luisu vůbec nepotřeboval a že ji chtěl pouze doprovodit a ochránit.²² Adamovičová za hlavního iniciátora útěku označila přímo Luisu,²³ Giron v jednom ze svých dobových rozhovorů s tiskem měl údajně přiznat intimní vztah s korunní princeznou již z doby jejich společného pobytu na zámku Wachwitz, tedy od jara 1902.²⁴ A také to, že po svém odchodu z Drážďan útěk společně s princeznou aranžovali a plánovali i sňatek a společný život v Paříži.²⁵

Jak již bylo výše řečeno, Luisa takovýto vývoj událostí nikdy nepřiznala. Podle jejích pamětí ji až v Curychu „napadlo“, že aby se dostala z bezvýchodné situace, bylo by dobré nechat se kompromitovat, nejlépe pak právě Gironem. Předtím ale měla učinit poslední pokus o smíření s rodiči a poslat jim telegram s prosbou o možnost vrátit se do Salcburku. Na něj měli rodiče odpovědět negativně, proto zatelegrafovala Gironovi, jenž z Bruselu okamžitě přijel do Curychu.²⁶

Ať už to bylo jakkoliv, v neděli 14. prosince brzy ráno pak celá čtveřice odjela do Ženevy, kde se usídlila v luxusním hotelu „D'Angleterre“. André Giron poslal téhož dne prostřednictvím najatého právníka z Bruselu matoucí telegramy do Salcburku i Drážďan, aby to vypadalo, že Leopold s Luisou jsou někde v Belgii.²⁷ Týž právník poslal také 14. prosince císařskému dvoru ve Vídni Leopoldův rezignační dopis, v němž arcivévoda žádal o povolení vystoupit z habsburského arcí-

20 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 189.

21 Luise von Toscana: Mein Lebensweg, s. 163.

22 Prinzessin Namenlos, s. 21.

23 Adamovič: Memoiren, s. 194.

24 Neues Wiener Tagblatt, Nr. 354, 28. 12. 1902, s. 8.

25 Neues Wiener Tagblatt, Nr. 354, 28. 12. 1902, s. 9.

26 Luise von Toscana: Mein Lebensweg, s. 166. Že by Luisa takový telegram odeslala, je nanejvýš nepravděpodobné, protože až do 17. prosince v Salcburku nikdo nevěděl, kde se vůbec nachází. Toto tvrzení z jejího životopisu z roku 1911 bylo zjevně jen součástí její snahy se co možná nejvíce „vyvinit“ ze svého útěku.

27 Žáková, M.: Kauza Wöfling, s. 80.

domu používat občanské jméno Wölfling.²⁸ V tomto okamžiku nikdo v Drážďanech ani v Salcburku stále nevěděl, kde princezna Luisa a Leopold vlastně přesně jsou, ale doufali, že v Belgii a že je brzy najdou.

Hejtman Töply v sobotu 13. prosince ráno v 8 hod. osobně informoval císaře o tom, co se stalo.²⁹ Císař mu přikázal zůstat zatím ve Vídni a navrhl telegraficky velkovévodovi Ferdinandovi IV., aby k němu poslal svého druhorozeného syna, arcivévodu Josefa Ferdinanda,³⁰ který se při hledání ztracené ovečky Luisy od tohoto okamžiku stal hlavním koordinátorem ze strany Toskánských. Ještě v sobotu večer si Ferdinand IV. v Salcburku připravil otázky, které si kladl sám a které druhý den v 8 hodin ráno v neděli 14. prosince jeho syn položil i císaři.³¹ Císařovy odpovědi a pokyny po ranním rozhovoru s Josefem zněly jasně: Leopolda nepustit zpět do monarchie, kvůli Luise lze podniknout vše, ale nic neposílat, nic neplatit a začít s hofmistrovským úřadem jednat o zavedení kurately, hledání Luisy koordinovat s drážďanským dvorem, včetně objasňování její nepřítomnosti (o Leopoldovi Ferdinandovi tvrdit, že je na cestách), po zjištění, kde uprchlíci jsou, ihned císaře informovat. Dále doporučil jednat s policií a advokáty. Arcivévoda Josef Ferdinand nelenil. Již v půl deváté se v hotelu Meissl sešel s advokátem Bachrachem a vídeňským policejním ředitelem Habrdou.³² V 9:50 hod. informoval otce o výsledku své-

28 Žáková, M.: Kauza Wölfling, s. 78: „Vaše Veličenstvo! Prosim Vaše Veličenstvo, abych směl složit svou pozici a hodnost arcivévody a přijmout jméno Leopold Wölfling. Pověřil jsem dr. Adolfa rytíře von Ofenheim uspořádáním svých osobních záležitostí. Arcivévoda Leopold Ferdinand Toskánský“.

29 To neodpovídá zjištění M. Žákové, že se vídeňský dvůr o útěku dozvěděl až 14. prosince před polednem. Viz: Žáková: Kauza Wölfling, s. 79.

30 Josef Ferdinand se po vystoupení svého staršího bratra Leopolda Ferdinanda z habsburského arcidomu a smrti svého otce Ferdinanda IV. (1835–1908) stal titulárním velkovévodou toskánským a hlavou toskánsko-habsburské sekundogenitury. Jako voják se vyznamenal především svým podílem na založení a vybudování rakousko-uherského vojenského letectva, jako člověk pak svým odporem k Hitlerovi, za což skončil po anšlusu Rakouska v roce 1938 na tři měsíce v koncentračním táboře Dachau.

31 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185. Otázky (v originále italsky): Pokud se uprchlíci vrátí hned, jak se k nim chovat, k Luise jako k nemocné? Co s nimi? Pokud se nevrátí, co s jejich byty a svršky? Co když jede Luisa do Ameriky? Co dělat, když si napíše o osobní věci? Peníze, směnky neposílat, nic neplatit. Pokud napíše, že se nevrátí sama, ale s nějakou paní? Co dělat, pokud Leopold zadržuje Luisu jako jakési rukojmí, aby získal peníze nebo aby se nemusel vracet domů sám? Pokud by byla nutná kuratela, jak by měl Ferdinand postupovat, jaké kroky udělat? Jak vysvětlit jejich nepřítomnost? Jaké kroky udělalo Jeho Veličenstvo císař? Podnikl Leopold nějaké kroky?

32 Adolf Bachrach (1853–1932); vynikající vídeňský znalec obchodního, státního a panovnického práva, původem z moravského Šternberka. Pracoval na finanční prokuratuře, od roku 1885 samostatný advokát. Byl právním konzultantem císařského domu, především pak jeho toskánské linie, stejně tak radil Koburgům a bulharskému králi Ferdinandovi. Johann, svobodný pán von Habrda (27. 12. 1846 Vídeň–1. 5. 1916 Vídeň), vídeňským policejním ředitelem v letech 1897 až 1907.

ho rozhovoru s císařem. Velkovévoda mezitím telegrafoval s Drážďany, kde stejně jako v Salcburku o Luise a jejím pobytu stále nic nevěděli. Brzy se ale situace opět změnila. Do Drážďan a Salcburku přišly z Bruselu výše zmíněné telegramy tohoto znění: „Žádný důvod ke znepokojení. Po zralé úvaze jsem se rozhodla již nevrátit. Luisa“.³³ Zněly hrozivě, nicméně se všichni začali kojit nadějí, že se „cestující“, jak Luise začali říkat, brzy vrátí. Josef Ferdinand se proto ve čtyři odpoledne téhož dne znovu sešel s císařem, aby ho informoval, že Salcburk i Drážďany vysílají do Bruselu své lidi, aby Luisu vypátrali. Hlavním z nich byl saský dvorní rada von Tümppling, který ještě v noci ze 14. na 15. prosince odcestoval do Bruselu. Císař nařídil co největší koordinaci se saskou stranou a využití policie.

V neděli večer byla situace velmi tíživá, ale zatím ne zcela tragická. Zdálo se, že arcivévodští sourozenci bez panovnického dovolení opustili zemi a že hlavní vinu na tom nese nezodpovědný Leopold Ferdinand, nad nímž už stejně všichni udělali kříž. Luisa byla v tomto smyslu vnímána jako oběť, která má ještě šanci – pokud se rychle vrátí a odpyká si příslušné pokání – být znovu přijata do arcidomu a získat pardon svého velkokorysého manžela.

Ten si 14. prosince ve svém dlouhém dopise Luisině matce velkovévodkyni Alix zcela vylil své srdce, i přes právě probíhající aféru se vyznal ze své lásky k Luise a přemýšlel, co by měl v budoucnosti lépe dělat, až budou zase spolu.³⁴

Drážďanský dvůr tedy, stejně jako Luisina rodina, začal shánět advokáty a detektivy, kteří měli Luisu vypátrat, a poslal do Bruselu své emisary. Vzápětí se k nim připojila i Vídeň. Rada Tümppling odjel do Bruselu, s ním i jedna dvorní dáma, a navíc saský policejní inspektor. S hledáním pomáhala s plným nasazením i německá ambasáda v Bruselu. V Belgii však na nic nepřišli. Mezitím ale v Salcburku učinili velký objev. Dostal se jim do rukou dopis určený Luise, z něhož vyplynulo, že André Giron byl v sobotu 13. 12. večer v Curychu v hotelu Bellevue, kam ho pod jménem André Genzet měli pozvat „cestující“, a s ním pak měli odjet dál do Bruselu. Z dopisu zároveň vyplývalo, že všichni „cestující“ zřejmě jednají s Gironem v dohodě. Dopis se v archivu nedochoval, a tak můžeme těžko posoudit, zda šlo o jednu z dalších vějíček nastražených Luisou a spol., nebo šlo opravdu o nějaký Gironův dopis, který se s Luisou „minul“. V každém případě pomohl

33 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185.

34 NA, RAT, F IV., sign. 61, kart. 189. V dopise mimo jiné napsal: „... Wenn sie (Luise) jetzt zurück kommt, muss sie mir eine vollständige, rückhaltlose Beichte ablegen über alles und jedes, mag es auch noch so schlimm sein. Denn schlimmer, als das was ich von Frau von Fritsch weiss kann es nicht sein. Dann verzeihe ich ihr. Denn die Liebe ist grösser in mir. Ich sehe für die nächsten Jahre meine schönste Aufgabe darin mein Weibchen wieder an meiner Hand aufzurichten und es zu erreichen, dass sie in mir nicht blos ihren Lebensgefährten und den Vater ihrer Kinder, sonder auch ihren besten Freund erkennt, vor dem sie kein Geheimniss hat...“. Citováno dle – Kretschmann, I.: Skandal, s. 55.

Salcburku a Vídní pochopit, že v celé záležitosti figuruje jednoznačně i Giron a že vedle Bruselu je ve hře i Švýcarsko.³⁵

Zametání stop, které Luisa s Leopoldem provedli, nicméně nebylo bez vady. Poté, co 16. prosince ráno z Bruselu do Vídně dorazil Leopoldův rezignační dopis, zesílila naděje, že je dvojice přece jen v Belgii, a rakouská diplomacie se vydala po „notářské stopě“, tedy začala zjišťovat, kdo je bruselský advokát, který poslal arcivévodův rezignační dopis do Vídně. Velmi rychle byl přes Leopoldova vídeňského právního zástupce dr. Ofenheima³⁶ vypátrán bruselský notář van der Stegen, který nakonec po jistých váháních 18. prosince přiznal, že jeho klientem, který ho též pověřil zasláním rezignačního dopisu, je jistý André Giron, který bydlí v hotelu „D'Anglettere“ v Ženevě.³⁷ Záhada pobytu uprchlíků tím tak byla rozluštěna, zároveň ale bylo jasné, že je potřeba přejít k sanaci nejhorších škod. Proud telegramů, dopisů a utajených jednání ještě zesílil. Dne 18. prosince velkovévoda Ferdinand IV. oficiálně požádal Nejvyšší hofmistrovský úřad o vyhlášení soudní kurately nad Leopoldem Ferdinandem. Drážďanští ihned pověřili své lidi (radu von Tüplinga a paní von Fritsch), aby neprodleně přejeli do Ženevy. Večer 18. prosince korunní princ Friedrich August úpěnlivě žádal svého švagra arcivévodu Josefa Ferdinanda, aby ihned odjel do Ženevy, protože „cestující“ tam určitě jsou a je obava, že druhý den odcestují někam dál.³⁸ Jenže Josef Ferdinand měl od vídeňské policie jiné informace, které říkaly, že cestující byli do 15. 12. v Curychu a pak odcestovali do Paříže. Tamní policie je informována. Neviděl proto důvod jet do Ženevy, dokud von Tüpling (vybavený jeho dopisem pro Luisu, v němž stojí, že se může vrátit do Salcburku a že vše zprostředkuje) ztracenou princeznu skutečně nenajde. Druhý den však přišla do Salcburku telegrafická zpráva přímo od císaře, že jsou uprchlíci skutečně v Ženevě.³⁹ Od 19. prosince odpoledne pak byli všichni sledováni přímo na místě, na základě dalšího pokynu císaře Františka Josefa I. neměli sledovatelé nic podnikat a sledovaným nic konkrétního říkat.⁴⁰

Stejný den napsal svému „milému otci“ Ferdinandovi IV. dopis korunní princ Friedrich August. Svěřoval se, jak je na těle, a hlavně na duchu zcela zlomen, a vyznával se v něm znovu ze své lásky k Luise („miluji ji každým kousíčkem svého

35 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, telegram zasláný Ferdinandem IV. von Tüplingovi do Bruselu, na německou ambasádu, 15. 12., 20:30 hod.

36 Dr. Adolf Ofenheim von Pontouxin (1857–1905), významný vídeňský advokát.

37 Žáková, M.: Kauza Wölfling, s. 82.

38 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, telegram Friedricha Augusta zasláný arcivévodovi Josefu Ferdinandovi, Drážďany, 18. 12., 20:27 hod.

39 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, telegram Františka Josefa I. velkovévodovi Ferdinandu IV., Vídeň, 19. 12. 1902, 13:30.

40 Tamtéž, telegram Františka Josefa I. velkovévodovi Ferdinandovi IV., Vídeň, 20. 12. 1902, 13:15 hod.

srdce“), k níž měl větší důvěru než k sobě samému. Nyní se ale ukázalo, že veškerá láska a něžnost, které mu v posledních dnech prokazovala, nebyly ničím jiným než pokrytectvím. V dopise dále potvrdil, že saská policie má za úkol uprchlíky jen sledovat, a to i po jejich případném odjezdu ze Švýcarska. Pokud by chtěli odjet z Evropy, sledování by přestalo. Pokud by zůstali na kontinentě, je princ odhodlán vzít Luise její dítě, až se narodí. A jeho otec, saský král, by pak vykázal Luisu navždy do zámku v Jahneshausenu severně od Drážďan. Dále žádal, aby velkovévoda řekl arcivévodovi Josefu Ferdinandovi, že princovo přání, aby Luisu zpět přivedl, již vzhledem k dané situaci neplatí.⁴¹

Ředitel saské policie Albin le Maistre⁴² poslal do Ženevy schopného kriminálního komisaře Arthura Schwarze, který hledal Luisu už v Bruselu.⁴³ Jeho úkolem bylo sledovat korunní princeznu a její doprovod a dát do Drážďan signál pro případnou intervenci, která by ji mohla přesvědčit k návratu. Schwarz se tohoto úkolu zhostil jen částečně úspěšně. Ubytoval se 19. prosince inkognito (které bylo poměrně rychle prozrazeno) ve stejném hotelu jako „cestující“ a do Drážďan od prvního dne posílal detailní zprávy o pohybu a denním programu Luisy a jejích společníků. Prý se mu podařilo slídit i v jejich pokojích a prohlížet jejich korespondenci. Čtveřice si v hotelu pronajala pokoje č. 7 až 10. Schwarz snadno zjistil, že pokoj č. 7 slouží jako ložnice Adamovičové, č. 8 jako ložnice Wölflinga, č. 9 jako společná ložnice princezny Luisy a Girona a č. 10 jako jídelna obou párů. Dokonce připravil náčrty všech pokojů. Po odjezdu Wölflinga s Adamovičovou (26. 12. 1902) se Luisa s Gironem stáhli do pokoje č. 7, číslo 8 jim sloužil jako šatna a č. 9 jako jídelna a salón.⁴⁴ Posledního pokoje se vzdali.

Od okamžiku odhalení se uprchlíci též stali středem zájmu evropského, ba světového tisku. Bez jakéhokoliv většího rozmyšlení či nějaké strategie dávali (především Giron) na všechny strany různé menší či větší odpovědi (které byly interpretovány jako přímé rozhovory), což jim rozhodně nepomáhalo, a spíše to, vedle již zjištěné skutečnosti, že sdílí ložnici s Gironem, Luise definitivně uzavřelo cestu zpět.⁴⁵ Až do 17. prosince totiž drážďanský dvůr o Luise mlčel. Teprve toho dne vydal prohlášení, že odcestovala do Salcburku, tam onemocněla a zatím nepřijede

41 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, dopis prince Friedricha Augusta velkovévodovi Ferdinandovi IV., Drážďany, 19. 12. 1902.

42 Albin Le Maistre (1839–1929), právník, znalec správního a kriminálního práva, v letech 1899–1904 policejní prezident v Drážďanech.

43 Kretschmann, Iris: Luise von Toscanas Flucht und ihre Folgen, s. 52.

44 Průběh sledování a jeho výsledky obsahují obsáhlé zprávy uložené v drážďanském státním archivu. Viz Die geheime Beobachtung der vormaligen Kronprinzessin von Sachsen betr(effend), Bd. I., II., Polizeipräsidium Dresden, Nr. 22. Sächsische Staatsarchiv (SächsStA), Hauptstaatsarchiv Dresden.

45 Prinzessin Namenlos, s. 28–29.

zpět.⁴⁶ Ale už o dva dny později bylo jasné, že taktika zatajování nemá šanci na úspěch, protože se všude začaly objevovat reportáže o mileneckém páru, a dokonce jejich přímá vyjádření. Od 19. prosince dlel v Ženevě také saský dvorní rada von Tümpling, který se ale k princezně nehlásil a jen vyjednával v pozadí. Dne 20. prosince se ráno v Drážďanech sešel se saským králem, korunním princem a saským ministerským předsedou von Metzschem⁴⁷ právní zástupce Ferdinanda IV. dr. Adolf Bachrach, odpoledne pak měl ještě jednu schůzku s von Metzschem. Z těchto setkání podal do Salcburku zevrubnou a výstižnou zprávu. Svůj názor pak shrnul větou: „Žádná naděje na nějakou sanaci (nastalé situace)“.⁴⁸

Ještě téhož dne večer korunní princ napsal Josefu Ferdinandovi, že podle jeho zpráv chtějí cestující v pondělí, 22. prosince, odjet z Ženevy do Mentonu, a co nejnaléhavěji ho žádal, aby jel za Luisou a pokusil se ji za všech okolností oddělit od ostatních a přivést do Salcburku. Má zapomenout na jeho tvrzení z předchozího dne, že již nemá Luisu přivádět zpět.⁴⁹ Týž den večer císař František Josef I. vyjádřil s vyjednávací cestou Josefa Ferdinanda do Ženevy souhlas. Zdůraznil ale, že na velmi precizně formulovaných bodech jeho odpovědi na žádost Leopolda Ferdinanda o vystoupení z arcidomu se nesmí absolutně nic měnit.⁵⁰ Tuto odpověď, císařův Handschreiben, předal osobně Leopoldu Ferdinandovi v Ženevě jeho pobočník Arthur von Töply patrně 20. 12. večer.⁵¹

46 Dresden Journal, 17. 12. 1902.

47 Georg von Metzsch-Reichenbach, (14. 7. 1836 Friesen–7. 9. 1927 Dresden), saský politik, ministerský president Saska od roku 1899.

48 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, dopis Adolfa Bachracha arcivévodovi Josefu Ferdinandovi, Drážďany, 20. 12. 1902. Podle Bachracha se král Georg jasně vyjádřil, že trhlinu, která vznikla mezi královským dvorem a Luisou nepůjde již překonat. Korunní princ se stále upíná k možnosti najít nějaké východisko. Král chce vydat ostré, jednoznačné prohlášení, Tümpling má za úkol „ukončit lov“ a vrátit se. Věc považuje za „ztracenou“. Bachrach po vyličení tragické atmosféry ve Vídni a Salcburku, požádal, aby počkali s reakcemi, je ještě možné, že se naplní „záblesk naděje“ a po předání dopisu Josefa Ferdinanda Luise by se tato mohla vrátit alespoň do Salcburku. Dále referoval, že nálada na drážďanském dvoře je v každém případě „nevyslovitelně stísněná, takřka zoufalá“. „Dnes se zde koná velké představení místní aristokracie, pod záštitou korunní princezny... a vysoké panstvo... ale proč to líčit?“ Královský dvůr v Drážďanech zajímá, kdy lze očekávat dobrovolné abdikční akty ze strany princezny ve Vídni, protože to chce patrně koordinovat i ze své strany. Metzsch pak následně od Bachracha žádal neprodlenou informaci po případné schůzce Josefa Ferdinanda se sestrou v Ženevě a znovu prohlásil, že kdyby se jí podařilo přesvědčit „po Salcburku by sem do Drážďan /stejně/ nesměla přijet“. Bachrach na to odpověděl: „Kéž bychom jen byli /alespoň/ tak daleko!“

49 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, telegram Friedricha Augusta arcivévodovi Josefu Ferdinandovi, Drážďany, 20. 12. 1902, 17:45 hod.

50 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, telegram Františka Josefa I. velkovévodovi Ferdinandu IV., Vídeň, 20. 12. 1902, 19:45 hod.

51 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 185, telegram Töplyho pobočníku Ferdinanda IV, baronu Weberovi, Ženeva, 21. 12. 1902, 01:42 hod. Text císařovi odpovědi na žádost arcivévodky viz Žáková: Kauza Wölfling, s. 84.

Dne 22. prosince přijel do Ženevy brzy po poledni, inkognito, pod jménem hrabě „Buriano“, Luisin bratr arcivévoda Josef Ferdinand, aby se pokusil s Luisou „promluvit“. Ta však trvala na svém, prohlásila, že se nevrátí a žádala po bratrovi zaslání svých věcí z Drážďan a možnost vidět se s dětmi.⁵² Na to Josef Ferdinand neodpověděl a okázale přitom ignoroval svého, u rozhovoru přítomného, bratra Leopolda Ferdinanda, který byl v té době považován v Drážďanech za Luisina „zlého démona“, bez něhož by ji Giron nezlákal. Zprávy, které Josef Ferdinand poslal z tohoto setkání do Drážďan a Salcburku, se sice nedochovaly, ale určitě nebyly příznivé. Nicméně ještě týž večer znovu telegrafoval do Salcburku a Drážďan, prosil, aby se nic nového nepodnikalo, dokud osobně neporeferuje o svém rozhovoru s Luisou (23. 12. ráno dostal telegraficky od císaře souhlas k pokračování své mise v Drážďanech).

Zjevně ale právě na základě jeho dojmu z této diskuse a dalších zpráv vydal drážďanský dvůr již 22. prosince oficiální prohlášení, v němž přiznal, že princezna opustila (pod vlivem „duševního rozrušení“) rodinu a že se nachází v zahraničí. Zároveň bylo oznámeno, že se z tohoto důvodu ruší veškeré slavnosti a že se nebude konat ani královská novoroční recepce.⁵³ Drážďanské noviny, *Dresdner Neueste Nachrichten*, po této zprávě oznámily konec hezkých svátků a začátek pošmourných, kalných Vánoc pro královskou rodinu i veškerý saský lid.⁵⁴ Tyto první oficiální zprávy a komentáře, které vyšly z dlouho vedených, výše popsaných zákulisních jednání, potvrzovaly mnohá neblahá tušení a vybuchly tudíž v Evropě, Německu a samozřejmě především v Sasku jako bomba a staly se předmětem nejrůznějších drbů a reakcí.⁵⁵ Policejní ředitel Albin Le Maistre dne 23. prosince

52 *Neues Wiener Tagblatt*, Nr. 354, 28. 12. 1902, s. 8.

53 „Ihre Kaiserliche und Königliche Hoheit die Frau Kronprinzessin hat in der Nacht vom 11. auf den 12. d. M. in einem anscheinend krankhaften Zustande seelischer Erregung Salzburg plötzlich verlassen und sich unter Abbruch aller Beziehungen zu Höchstihren hiesigen Angehörigen ins Ausland begeben. Am Königlichen Hofe sind für diesen Winter alle grösseren Festlichkeiten abgesaagt worden; auch der Neujahrsempfang wird nicht stattfinden“, *Dresden Journal*, 22. 12. 1902.

54 *Dresden Neusten Nachrichten*, 22. 12. 1902: „Das ist ein schwerer Schlag, der unser Königshaus und unser sächsisches Volk kurz vor dem Weihnachtsfest getroffen hat. Sie ist wahr, unwidleglich wahr, die traurige Kunde, die schon seit einigen Tagen als offenes Geheimnis hier in Dresden kursierte“, cit. dle Kretschmann: *Luise*, s. 58.

55 Takto to komentovala baronka Hildegarda von Spitzemberg (1843–1914) ve svém deníku: „Alle waren sie erfüllt wie wir von dem entsetzlichen Skandale am sächsischen Hofe, der wirklich an Widerlichkeit seinesgleichen sucht! Fünf Kinder, einen Mann, einen Thron zurückzulassen, um mit 32 Jahren, in der Hoffnung von dem Hauslehrer eben dieser Kinder, durchzugehen – es ist geradezu entsetzlich! Wenn die fürstlichen Frauen also sich vergessen, so allem Hohn sprechen, was sonst auch im Unglück für anständig, vornehm, christlich galt, dann nehmen sie sich selbst das Recht des Bestehens“, cit. dle Vierhaus, Rudolf (vyd.), *Das Tagebuch der Baronin Spitzemberg*, geb. Freiin von Varnbüler. Aufzeichnungen aus der Hofgesellschaft des Hohenzollernreiches. (Deutsche Geschichtsquellen des 19. und 20. Jahrhunderts, Bd. 43.) Göttingen 1960.

správně předpověděl, že tisk a následné reakce na jeho zprávy zcela jistě znemožní opětovné přijetí Luisy v Sasku.⁵⁶

Štědrý večer strávila Luisa poprvé v životě bez rodiny, v hotelu, spolu se svým milencem, s bratrem Leopoldem a jeho milenkou. V pokoji č. 10 (salónu) si vyzdobili stromeček a připravili nadílku. Luisa i přes strojené veselí byla ve skutečnosti velmi smutná a v depresi. I policejní komisař Schwarz si 24. prosince všiml, že princezna „vypadá nápadně bleďe a přepadle, a když jsem ji dnes ráno potkal na schodišti, myslel jsem, že vidím nějakou starší nemocnou ženu, a ne naši princeznu. Výrazu očí chybí jakýkoliv lesk.“⁵⁷

Aby se konečně zbavila stálého zájmu novinářů a zareagovala nějak na komuniké drážďanského dvora, vydala Luisa, po dohodě se svým advokátem Adrianem Lachenalem,⁵⁸ dne 25. prosince první oficiální prohlášení, v němž řekla, že neuprchla v nějakém rozrušení způsobeném nemocí, ale s rozmyslem, protože se obávala, že by s ní mohlo být po určitých incidentech, které se odehrály u drážďanského dvora, zacházeno jako s duševně nemocnou. Nyní je v Ženevě pod ochranou svého bratra a chce vyčkat dalšího vývoje událostí.⁵⁹ Dne 26. prosince večer, patrně na radu advokátů, opustil Leopold Ferdinand (nyní už jen Wölfling) s Vilemínou Adamovičovou Ženevu, odjeli do Montreux a přesídlili do tamního hotelu Continental.⁶⁰ O den později Neues Wiener Tagblatt zveřejnil informace, že Luisa listu znovu potvrdila, že odešla do Ženevy úmyslně a zůstane tam. Vrátit se nehodlá, protože se obává, že by byla prohlášena za nemocnou a nucena odejít do ústavu pro duševně choré. Udělá vše proto, aby prostřednictvím advokáta Lachenala dosáhla smírného rozvodu svého manželství.⁶¹ Luisa nestále odpovídala na přímé i nepřímé dotazy novinářů v tom smyslu, že lituje bolesti, kterou způsobila svému manželovi, strašně se jí stýská po dětech, ale nechce už být „otrokyní etikety“ a „obětí různých intrik“.⁶² V té době stálo saské i celkově evropské veřejné mínění většinou spíše na její straně. V Drážďa-

56 Kretschmann, I.: Luise, s. 59.

57 Kretschmann, I.: Luise, s. 59.

58 Adrien Lachenal (1849–1918), byl významný švýcarský právník a politik, který zastával řadu funkcí ve švýcarském parlamentu i vládě.

59 Neues Wiener Tagblatt, Nr. 353, 27. 12. 1902, s. 4.

60 Císař František Josef I. vyhověl žádosti arcivévodý Leopolda Ferdinanda o vystoupení z arcidomu již na Štědrý den. Ten o tom byl vyrozuměn oznámením 26. 12. 1902. Kromě toho, že přestal být arcivévodou, nositelem Řádu Zlatého rouna a císařským plukovníkem, ztratil také okamžitě veškeré požitky, které z toho plynuly, a navíc mu nebylo dovoleno, aby vstupoval na území monarchie. Leopold Wölfling byl tak de iure i de facto vypovězen z Rakouska-Uherska.

61 Neues Wiener Tagblatt, Nr. 353, 27. 12. 1902, s. 3.

62 Neues Wiener Tagblatt, Nr. 5, 5. 1. 1903, s. 4.

nech požívala saská korunní princezna velké sympatie, dokonce se konaly na její podporu spontánní demonstrace, kde se nejčastěji skandovalo „Kde je naše Luisa?“ nebo „Vraťte nám naši Luisu!“ a za její návrat se podepisovaly petice. U její rodiny se za ni přimlouvala celá řada příbuzných a přátel.⁶³ Obecně byla Luisa považována buď za oběť tyranie svého tchána krále Georga, nebo celkově neblahých vztahů na královském dvoře, či naopak za oběť Girona, jemuž byla v tisku i v reakcích lidí přisuzována přímo hypnotizující a sugestivní moc. Je vícekrát potvrzenou skutečností, že Giron (máme o něm v podstatě velmi málo spolehlivých zpráv) byl charismatický, vzdělaný, hezký, elegantní a distingovaně vystupující mladý muž.⁶⁴ Nicméně na druhou stranu si zjevně svou novou roli po boku princezny velmi užíval, tvrdil, že se vezmou, a někdy vystupoval téměř jako její manažer či principál.⁶⁵

Velkovévoda Ferdinand IV. kvůli tomu dostával řadu doporučení a receptů, jak zbavit Luisu Gironova vlivu.⁶⁶ Luisa ovšem neskĺízela jen sympatie, dokonce dostávala i výhružné dopisy, což nebylo možné v těchto dobách, kdy se silně profilovali stoupenci anarchie, vůbec podceňovat.⁶⁷

Málokterý list měl pro osobní problémy Luisy skutečné pochopení. Výjimky ale existovaly. 30. prosince 1902 tak Salzburger Volksblatt otiskl rozsáhlý úvodník pod názvem „Das Recht der Persönlichkeit“, v němž bránil korunní princeznu i jejího bratra před tiskem, který se více zabývá intimními a osobními věcmi než záležitostmi veřejného zájmu.⁶⁸ Salcburské listy byly samozřejmě vůči zde sídlící velkovévodské rodině ohleduplnější a tolerantnější.

63 Např. jistá Adine, blízká přítelkyně Toskánských, napsala Ferdinandovi IV. dne 23. 12. 1902: „Lieber Nando...Friedrich August deren Gatte ist so wenig begabt, so ungeeignet eine lebensf-rische Frau dauernd zu fesseln, dass es Allen die ihn kennen kein Wunder nehmen kann, dass sie ihn nicht liebt“. NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 188.

64 André Giron (1879–?) měl pocházet ze středostavovské bruselské rodiny, měl mít dva bratry a sestru. Údajně studoval i v kněžském semináři a později rok na technice v Lutychu. Žádná studia však nedokončil, začal učit jazyky a na začátku roku 1902 byl na doporučení německého vyslance u belgického dvora přijat jako učitel dětí princezny Luisy. Ve svých rozhovorech, které dával novinám, mluvil o velkých literárních plánech, které má. Měl skládat básně a psát romány.

65 Giron například vyžadoval, aby byla Luisa oslovoována výlučně jako „Madamme Giron“ v osobním styku i v korespondenci, a prakticky se od ní na krok nehnul.

66 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190. Např. jistý hejtman z Budapešti, který se s velkovévodou patrně osobně znal, vypracoval dokonce podrobný plán, jak pojede do Ženevy, s pomocí své manželky odláká Girona a pak se společně s Luisou vrátí do Salcburku. Potřeboval k tomu jen velkovévodovu pomoc při vyřízení své čtrnáctidenní dovolené a samozřejmě pokrytí nákladů svého a manželčina pobytu v Ženevě.

67 Kretschmann, I.: Luise, s. 60.

68 Salzburger Volksblatt, Nr. 295, 30. 12. 1902, s. 2. „...Die grausame Wollust in anderer Menschen intimste Angelegenheiten sich einzumengen, offenbart auch Fall Toscana“.

Netrpěla jen Luisa. Obě široké aristokratické rodiny v Drážďanech i Salcburku prožívaly skutečné peklo. Korunní princ Friedrich (v rodinném kontaktu „Fritz“) byl najednou paroháčem, který neměl o ničem tušení, a byl spolu s dětmi opuštěn, bezmocný se svou zlomenou nohou a zlomenou duší, prolhanou a zákeřnou ženou. Navíc byl vystaven neustálým narážkám svého otce a matky, kteří nyní poukazovali na oprávněnost svých dřívějších výhrad vůči Luise. Ani v této situaci však Friedrich svou náklonnost, dokonce hlubokou lásku k Luise neztratil a velmi upřímně ji vyjadřoval i ve svých dopisech, které posílal tchánovi a tchyni do Salcburku, s nimiž měl ostatně stále velmi přátelský vztah. Ti o tom Luisu samozřejmě zpravovali a měli s ní pravidelný, velmi čilý písemný a telegrafický styk od 26. prosince 1902, ten pak pokračoval bez přerušení po celou dobu Luisina „vyhnanství“. Luisa ve svých dopisech rodičům velmi intenzivně vyjadřovala svou lítost nad celou situací, nad tím, co všechno způsobila, ale zároveň zdůrazňovala, že miluje Girona „nade vše“ a nemůže se od něj „odtrhnout“.⁶⁹ Své pocity rozervanosti vyjadřovala velmi silnými a dojemnými větami a to ještě zesílilo, když se dozvěděla o život ohrožujícím onemocnění svého syna Friedricha Christiana, kterého samozřejmě nesměla navštívit.⁷⁰ Kupodivu stejně dojemné, možná i dojemnější jsou dopisy jejího manžela Friedricha Augusta, zvláště např. ty, v nichž popisuje, jak balil osobní Luisiny věci na zámku Wachwitz a nechal je doručit jejím rodičům do Salcburku, kteří je pak zasílali dál do Ženevy.⁷¹

Zcela jiné dopisy si vyměňovali právníci v celé cause angažovaní. Korespondence proslulého vídeňského advokáta nejvyšších kruhů dr. Adolfa Bachracha, kterého angažoval velkovévoda Ferdinand, a dříve zmíněného Luisou angažovaného ženevského dr. Lachenala byla samozřejmě velmi věcná a otevřená, vedená snahou co nejdříve danou záležitost sprovodit ze světa, protože ostuda se šířila jako lavina. Dr. Bachrach se netajil tím, že by bylo nejlépe co nejdříve se zbavit Girona, kterého považoval ne-li za hlavní příčinu celé situace, tak přinejmenším za hlavní překážku jejího řešení. Byl to pro něj „hrubý, instinktivní člověk“, „ža-

69 Např. dopisy Luisy z 26. 12. 1902 (NA, RAT – F IV., kart. 189), 7., 11. a 13. 1. 1903, 2. 2. 1903 (NA RAT – F IV., kart. 190). „Ich sehe meinen Weg deutlich vor mir. Vernunft und Herz (o, glaube nicht, dass ich der bitterste und der schärfste Richter nicht von mir selbst bin!). Vernunft und Herz rufen laut in mir, all das unsagbare Leid, was ich dir, Papa, Mann und den armen Kleinen die nach mir rufen, angethan, all die Schande ... all die Schande, die ich meiner Familie angethan, ich weiss es, ich sehe es ein, ich leide grenzenlos! Oft breche ich zusammen! Aber ich kann, ich will, nicht zurück! Ich kann von G(iron) nicht lassen meine Liebe ist zu tief, ich könnte, wenn ich mich von ihm für immer losrisse, nicht leben, da ich mit meinem ganzen Sein und Wesen an ihm hänge!“... (dopis z 11. 1. 1903).

70 Friedrich Christian onemocněl na břišní tyfus a jeho život byl dlouho v ohrožení.

71 Šlo o celkem 9 velkých kufrů, které byly přes Salcburk poslány na adresu „Fr. Oppel, Hotel D'Angleterre“ v Ženevě. Dopisy Friedricha Augusta z 6. a 9. 1. 1903 velkovévodovi Ferdinandovi. NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190.

lárník paní korunní princezny“, egoista a pozér, o jehož skutečné lásce k Luise nemůže být ani řeči a který ji jen využívá.⁷² Podle Bachracha nemá vůbec cenu princeznu Luisu zvenku přesvědčovat o tom, jaké to „individuum“ skutečně je, protože podle jeho dlouholetých zkušeností by to jen zhoršilo situaci. Princezna musí na své vlastní kůži poznat, z hořké, nezprostředkované zkušenosti, o jakou „sortu galána se jedná“. Bachrach radil ke „klidu a pasivitě“, na návrhy a výzvy Luisy mělo být reagováno laskavě a se vstřícností, ale neměly být brány skutečně v potaz. Navíc varoval před jakýmkoliv přímým kontaktem s advokáty Leopolda Wölflinga, a naopak projevil připravenost se sejít přímo se zástupcem Friedricha Augusta, drážďanským advokátem dr. Emilem Körnerem. Jeho přístupem bylo takříkajíc „vyhladovět a vysedět“ problém.

Dne 5. ledna byla Luise předána očekávaná žaloba prince Friedricha Augusta o zrušení manželského společenství (Aufhebung der ehelichen Gemeinschaft) kvůli její nevěře.⁷³ Luisa pak prostřednictvím svého advokáta žalovala svého chotě o občanský rozvod. Jednání soudu se mělo konat 28. ledna v Drážďanech. Rozjel se rychlý kolotoč právnických jednání v zákulisí.

Dne 7. ledna Giron opustil Ženevu a odejel do Lausanne, aby vyčkal konce jednání a ulehčil situaci Luise, která se snažila o hladký rozvod, a navíc o styk s dětmi, což jí ale nebylo stejně umožněno. Luisa žádala, aby za ní do Ženevy přijel bratr Josef Ferdinand a byl jí oporou. Rodina to po konzultaci s Drážďany nepřímo odmítla.⁷⁴ Odmítla ji také přímo podpořit v její snaze (zde diktoval její žádost patrně přímo advokát Lachenal) dohodnout se s Drážďany na tom, že by v rozsudku nestál pojem „Ehebruch“ (nevěra, cizoložství), ale jen „Übertretung ihrer Pflichten“ (přestoupení, porušení jejich povinností). Luisa to zdůvodňovala tím, že by to bylo lepší s ohledem na královskou rodinu a její děti. Arcivévoda Josef Ferdinand to ve svém dopise Friedrichu Augustovi komentoval tak, že tomu nevěří, že je to určitě kvůli tomu, že by pro Luisu jako pro rozvedenou cizoložnici a katoličku bylo problémem vstoupit do manželství s někým, s kým se dopustila nevěry, jež vedla k rozvodu. Na druhou stranu by podle Luisiny rodiny přistoupení na takovou dohodu umožnilo drážďanskému dvoru žádat naopak od Luisy, aby setřásla Girona a následně se pak usadila někde v ústraní v Sasku na nějakém zámku, kde by mohla být kontrolována, „tu a tam směla vidět své děti a v ústraní a klidu by mohla dožít své dny“.⁷⁵ Takové aranžmá by samozřejmě ulehčilo i vyměření a vy-

72 Dopis Bachracha arcivévodovi Josefu Ferdinandovi, Vídeň, 7. 1. 1903, NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190.

73 Friedrich August tedy nežaloval o rozvod, protože to jako katolík nemohl udělat.

74 „Wir können diesbezüglich einstweilen keine Entscheidung treffen. Alix“. NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190.

75 Koncept dopisu Josefa Ferdinanda, NA, RAT – F IV., kart. 190.

plácení výživného princezně, na něž by samozřejmě neměla nárok, pokud by se (např. po přestoupení k protestantské víře) pokusila znovu provdat. Ale ani tento nesmělý pokus zmírnit osud Luisy za pomoci její rodiny jí nic nepomohl. Královská rodina pod vedením krále, který Luisu neměl rád a nedůvěřoval jí, považovala formulaci o „nevěře“ za *conditio sine qua non*.

Zvláštní tribunál, který byl ustanoven již 30. prosince 1902, zasedal v Drážďanech poprvé 28. ledna 1903. Předtím, 9. ledna 1903, se Luisa „dobrovolně“ vzdala všech svých práv, která vycházela z jejího postavení saské korunní princezny, a 14. ledna to bylo oficiálně oznámeno, ačkoliv žádala, aby tak učiněno nebylo.⁷⁶ Vzápětí, na konci ledna, byla císařem Františkem Josefem I. zbavena všech svých titulů, práv, privilegií a erbů odvozených z faktu, že se narodila jako rakouská arcivévodkyně. Císař, který měl jinak ke svým „Italům ze Salcburku“ velmi příznivý a přátelský vztah (s velkovévodou Ferdinandem byli opravdu dobrými a intimními přáteli) tak udělal z Luisy bezejmennou osobu, navíc osobu bez vlasti. Jediné, co Luise nemohlo být upřeno, byl fakt, že je manželskou dcerou toskánského velkovévody.⁷⁷ 17. ledna 1903 odjeli Luisa s Gironem společně do Mentonu na francouzské Riviéře. Po jejich návratu do Ženevy (3. února) mezi nimi došlo k blíže nespécifikovanému, dodnes neobjasněnému, rozkolu. Giron se vrátil do Bruselu a od té doby ho Luisa již nikdy znovu nespátřila.

Luisa se v mezidobí, opět za pomoci rodiny, snažila o oddálení rozsudku zvláštního tribunálu, patrně ve snaze vyjednat si lepší finanční podmínky, hlavně co se týče výživného, a přístup k dětem.⁷⁸ Kvůli postupu jejich advokátů bylo jednání soudu 28. ledna uzavřeno s tím, že se odrokuje na 11. února. To pobouřilo korunního prince Friedricha Augusta, a hlavně jeho rodiče, protože všichni chtěli mít tuto nepřijemnou záležitost konečně z krku. Friedrich August dokonce napsal ostrý dopis svému tchánovi a tchyni do Salcburku a důrazně je žádal, aby se už do procesu aktivně nezapojovali a nechali vše advokátům, jinak by mohli ztratit jeho přátelství. Princův dopis byl o to rozhořčenější, že se mu právě v té době měly dostat do rukou důkazy o ještě starší údajné nevěře Luisy se stomatologem O'Brianem.⁷⁹

76 Telegrafická žádost Luisy z 14. 1. 1903 viz NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190.

77 Velkovévoda Ferdinand ve svém dopise saskému králi Georgovi 17. 2. 1903 objasňoval, že Luisa je po rozhodnutích Drážďan a Vídně „bezejmenná“ a že přenechává úkol „dát jí jméno“ právě jemu. NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190, 17. 2. 1903, Salzburg.

78 Friedrich August byl ochoten jí ponechat rentu ve výši 20.000 marek ročně. Luisa požadovala 50.000, nakonec byla ochotná spokojit se s 30.000, viz jeho dopis arcivévodovi Josefu Ferdinandovi, NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190, 7. 1. 1903. Luisa pak skutečně dostala oněch 30.000 marek, ale musela se vzdát svého věna 205.000 zlatých, které přinesla do manželství.

79 Dopis Friedricha Augusta velkovévodovi Ferdinandovi, 29. 1. 1903, NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190.

Na začátku února se Luisa znovu pokusila vyjednat si přístup do Drážďan, aby mohla vidět své děti, hlavně nemocného „Tiu“ (Friedricha Christiana), ale opět bezúspěšně.⁸⁰ Dne 8. února pak odjela, na popud svého bratra Leopolda a lékařů, do nervového sanatoria Métairie v Nyonu na Ženevském jezeře,⁸¹ kde setrvala až do konce měsíce. V té době už bylo její manželství úředně (ne ale církevně) rozloučeno, protože 11. února 1903, v 16:15 hod., vydal zvláštní soud v Drážďanech rozsudek o rozluce manželství Luisy a korunního prince Friedricha Augusta.⁸² Z Luisiny viny samozřejmě. Soud přitom nevzal v potaz argumenty Luisiných advokátů a jejich žádost, aby byl brán ohled na „stav myslí žalované“, u níž mělo údajně těhotenství vyvolat „chorobné duševní poruchy“.⁸³ Tato tvrzení byla mimochodem opřena o první Luisinu diagnózu, kterou stanovil sám hlavní lékař sanatoria v Métairie, dr. J. Martin, již druhý den po jejím příjezdu.⁸⁴ Potvrdil totiž, že Luisa trpí „hysterickou psychopatií“. Z tohoto pohledu je možné, že odchod Luisy do Métairie byl taktickým krokem, který měl podpořit její pozici před soudem. Posudek předložený soudu a svědectví jiných lékařů, kteří ošetřovali Luisu před jejím útekem, však potvrdily „normální průběh těhotenství a žádné náznaky depresí“.⁸⁵

Dne 12. února napsala Luisa z Métairie matce svůj klíčový dopis. Poprosila ji, aby jeho obsah svěřila jen otci. Požádala v něm znovu rodiče o odpuštění a prohlásila, že je připravena se navždy vzdát Girona, nikdy ho již neuvidět a stáhnout se do nějakého klidného kouta, kde by mohla být kontrolována. Prošla tak tvrdou životní školou, že je „připravena začít s opravdovou, úplnou proměnou vlastního Já“.⁸⁶ Téhož dne se k jejímu případu vyjádřil též dr. Auguste Forel, slavný švý-

80 Christian onemocněl 25. ledna 1903 břišním tyfem a jeho stav byl velmi vážný. Dlužno říci, že v těchto těžkých okamžicích jeho otec nezapomněl na Luisiny pocity a prakticky každodenně telegraficky spravoval Salcburk o aktuálním zdravotním stavu chlapce. Tyto zprávy pak velkovévoda Ferdinand telegrafoval advokátu Lachenalovi do Ženevy, který je zase předával Luisě. NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190, telegramy Friedricha Augusta z 30. 1. až 16. 2. 1903. V nich také Friedrich August prostřednictvím jejich rodičů Luisu varoval před pokusem přijet do Drážďan.

81 Luise von Toscana: *Mein Lebensweg*, s. 174.

82 „Die Ehe des Kronprinzen Friedrich August mit seiner Frau Luise, geborener Erzherzogin von Österreich wird hiemit wegen Ehebruches der Frau, begangen mit dem Sprachlehrer Giron von Bande geschieden. Die Frau Angeklagte ist die allein Schuldige und hat die Kosten des Verfahrens zu tragen“.

83 Petrasch, Gisela: *Luise von Toscana – Kurzbiographie*. In: *Skandal bei Hofe! Die Flucht der Luise von Toscana, Kronprinzessin von Sachsen*. Dresden 2017, s. 27.

84 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190, přepis Dr. Martina, 8. 2. 1903.

85 Petrasch, G.: *Luise von Toscana*, s. 27.

86 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 109, dopis Luisy z 12. 2. 1903, Métairie.

carský psychiatr, který měl s Luisou tři sezení. Považoval Luisu za velmi labilní, vysoce vzdělané, laskavé stvoření, které nicméně nechápe „svět takový, jaký je“, je příliš impulsivní, odmítá formalismus a konvence a má v sobě jisté patologické rysy, které sám ještě neumí definovat. Její bratr Leopold na ní má negativní vliv, jak to bývá u lidí, kteří se sami dostali na „šikmou plochu“. Girona, jehož on sám nikdy neviděl, by měla ze své hlavy co nejrychleji vytěsnit, a hlavně nezůstávat dlouho v Métairie, kteréžto zařízení pro ni není vhodné. Doporučoval po dohodě s Vídní a Drážďany Luisu umístit někam do klidného, známého prostředí, nejlépe do péče rodičů.⁸⁷

I toto doporučení bylo impulsem jejím rodičům pro to, aby začali rychle jednat. Po nejrůznějších intervencích se jim podařilo získat souhlas císaře Františka Josefa I., saského⁸⁸ i bavorského královského dvora s tím, že Luisa může odejet do toskánské vily v bavorském Lindau a tam zůstat v péči matky až do porodu svého dítěte. Dne 28. února v noci pak Luisa skutečně v přísném utajení do Lindau přijela. Zde čekala na porod v péči matky, zatímco právníci v pozadí vybrušovali k dokonalosti smlouvu, která měla po narození dítěte definitivně určit, co bude dál s ní a jejím dítětem. Luisa v Lindau prakticky nevycházela, protože na rozdíl od Drážďan jí zde místní naklonění nebyli. Zajímavé je, že i v této situaci před porodem si začala brzy stěžovat na osamělost a izolaci. Dne 23. března 1903 podnikla asi poslední pokus o nové sblížení s Friedrichem Augustem. Protože od otce věděla, že Friedrich August jede na zotavenou se všemi dětmi do Neapole, napsala mu srdceryvný dopis, který její právník Lachenal poslal z Říma do místa princova pobytu v Neapoli. V dopise se opět vyznala ze svých pocitů, především z beznaděje, že mu nemůže přímo napsat, ze své lásky k němu a dětem, ze zoufalství, že k nim nemá přístup. Přiznala se, že kdyby jen trochu věděla, jak bude muset zaplatit za „krok, který jsem učinila“, nikdy by ho neudělala. „Kdybys mohl číst v mé duši, věděl bys vše, snad bys o mne a o tom všem jinak smýšlel...“. „Zasloužím vše, jak to přišlo a že o mně nechceš nic vědět, chápu nyní velmi dobře... přesto přicházím a prosím: neopouštěj svou nebohou, nešťastnou ženu zcela, ona začne nový život, který musí patřit jen tobě a našim milovaným dětem. Ne, ne, nemůžeš mne zcela vyrvat ze svého srdce, jako jsem ani já nepřestala milovat tebe...Odpusť mi v tvé spravedlivé mysli a ponech mi naději, že po letech, když uvidíš, že Luisa vše zkusila, trpěla a udělala, aby odčinila minulost a stala se zcela jinou – potom, potom bys jí mohl snad zcela

87 Auguste Forel (1848–1931). NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190, dopis Forela z 12. 2. 1903.

88 Friedrich August souhlasil jen za podmínky, že Luisa po ukončení šestinedělí opustí Lindau a vydá se do jiné země. Zdůraznil také, že nikdy nedopustí přímý či nepřímý kontakt Luisy s jejími dalšími dětmi. Dopis Friedricha Augusta, 25. 2. 1903, Drážďany, NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190.

odpustit ...“.⁸⁹ Dle poznámky velkovévody Ferdinanda na kopii tohoto dopisu víme, že tehdy nebylo jemu a Luise, stejně jako dnes nám, známo, zda tato slova princ Friedrich August vůbec dostal a četl. Žádná reakce od něj totiž nepřišla

89 NA, RAT – F IV., sign. 61, kart. 190, kopie dopisu Luisy Toskánské korunnnímu princí Friedrichu Augustovi Saskému, Lindau, 23. März 1903, „Wenn du diese Zeilen erhältst, so wird dein erster Gedanke sein, ungelesen diese Zeilen zu zerreissen und zu verbrennen, aber thue es nicht, ich bitte Dich als Mutter deiner und meiner geliebten Kleinen, überwinde den ersten Eindruck und lies bis zum Ende und was ich dir schreibe. Sei gerecht gegen die Frau, die trotz all dem schweren Unrecht und allen Kränkungen, die sie dir zugefügt, doch deine Gemahlin geblieben und bis zum Tode bleiben wird. Ich kann den unnatürlichen Zustand, in welchem ich mich dir gegenüber Befinde, (nicht direct mich an dich wenden zu können) nicht länger ertragen. Darum schreibe ich heute an dich – was ich dir gegenüber zu verantworten glaube – da ich in meinem Innersten eine Andere geworden bin und desshalb mich nicht zu scheuen brauche, dir mein ganzes Herz zu zeigen, ohne fürchten zu müssen, von dir missverstanden zu werden. Ich übersetze mit vollster Ruhe und Klarheit meine Lage, ich weiss, was mich erwarter und wie mir zu Muthe ist, kannst du allein ermessen, denn du kennst mich und verstehst wie Niemand Anderer mich zu beurtheilen. Die Qualen, die ich als gerechte Folge ertragen muss, sind furchtbar, die Sehnsucht nach dir und den geliebten Kindern unerträglich, oft glaube ich erliegen zu müssen, denn Tag und Nacht habe ich keine Ruhe. Die Tausend lieben Erinnerungen, von der Stunde der Geburt eines jeden lieben Kleinen an, ziehen wie Bilder an meiner Seele vorbei, ich fühle die grenzenlose Liebe, mit der ich an jedem Einzelnen hänge, die furchtbare Troslosigkeit der Sehnsucht, mit der ich unausgesetzt nach ihnen verlange – ohne Hoffnung zu ihnen – dir zurückhaben zu können! Und keine Nachrichten von den geliebten Kindern! Die Busse für alles Geschehene ist härter, als ich je geahnt und geglaubt – nur halb bei Bewusstsein, ohne zu wissen, was der Schritt, den ich gethan, für mich zu bedeuten hatte, dachte ich nicht an die Trennung von dir und den geliebten Kindern, und das furchtbahre Unglück, das dich und mich damit treffen sollte. Könntest du in meiner Seele lesen, wüsstest du Alles, vielleicht würdest du über mich und das Ganze anders urtheilen. Ich verdiene alles, wie es gekommen und dass du von mir nichts mehr wissen willst, begreife ich nur zu gut und kann mich vollständig in deiner Lage versetzen, trotzdem komme ich und bitte: verlasse deine arme unglückliche Frau nicht ganz, sie will ein neues Leben anfangen, das dir und unseren geliebten Kindern allein gehören soll. Nein, nein, du kannst mich nicht ganz aus deinem Herzen reissen, wie auch ich nicht aufhören kann, dich zu lieben, – wenn ich auch unendlich schwer gefehlt habe, durch meine Reue und mein Leiden will ich versuchen, Einiges wider gut zu machen. Verzeih mir in deinem gerechten Sinn und lass mir die Hoffnung, dass in Jahren, wenn du sehen wirst, dass deine Luisa alles versucht, gelitten und gethan hat, um Vergangenes zu büssen, sie wirklich eine ganz Andere geworden, – dann, dann kannst du ihr vielleicht ganz verzeihen. Gern will ich Alles ertragen, Alles leiden, – der liebe Gott wird mir helfen diese furchtbar schwere Prüfungszeit zu überstehen und durch mein neues ernstes Leben deiner würdig mich zu erweisen. Luisa P. S.: Niemand (ausser Lachenal) weiss, dass an Dich geschrieben, da ich ganz allein (von keiner Seite beeinflusst) diese Gedanken gehabt, darum verzeih auch, wenn ich meine Schrift auf der Adresse verstellt und den Brief durch Lachenals Vermittlung nach Rom gesandt, damit er dort auf die Post gegeben würde. Ich bin fast überzeugt, dass mein Brief sonst nie in deine Hände gelangen würde, der auf diesem Wege sicher sein gerades Ziel nicht verfehlen kann, was auf einem anderen Wege unmöglich gewesen wäre.“ Pozn. rukou Ferdinanda IV. Lettera della P. Luisa al P. Fritz del 23 Marzo 1903, mandata a Lachenal, la questa a Roma, e di la a Napoli. Non si sa se la lettera sia arrivata a destinazione.

a Luisa tak musela zůstat v Lindau bez naděje na nějaké usmíření. Zde se jí 4. května narodila dcera Anna Monica Pia, kterou Friedrich August uznal asi po dvou týdnech za svou, byť tehdy, stejně jako dnes, panovaly pochybnosti o tom, zda byla skutečně jeho dítětem, nebo spíše dítětem André Girona.⁹⁰ Uznání dítěte se stalo základem pro tzv. „Montignoso-Vertrag“. Tato dohoda přiznala nově narozené princezně stejná práva jako jejím sourozencům. Luise bylo dovoleno si jí zatím ponechat u sebe po dobu jednoho roku. Bývalá saská korunní princezna, dosud princezna „Bezejmenná“, konečně také dostala nové jméno, byl jí totiž saským králem udělen titul hraběnky z Montignoso a potvrzena štedrá apanáž.

Anna Monica Pia se později stala mocným nástrojem Luisy v jejím boji s drážďanským dvorem. Nechtěla jí totiž vydat do Drážďan, dokud nebudou vyřešeny otázky jejího dalšího výživného a možnosti setkávat se s ostatními jejími dětmi.

Ale to je už další kapitola barvitého příběhu saské korunní princezny, kapitola přesahující rámec této skromné studie.

Aféra princezny Luisy byla jen jednou z mnoha ran, které otrásl rakouským císařským dvorem v druhé polovině 19. století. Po ztrátě rakouského panství v Itálii (Lombardie 1859 a Benátsko 1866), katastrofální porážce ve válce s Pruskem (1866) se musel císař František Josef I. smířit s násilnou smrtí svého mladšího bratra, mexického císaře Maxmiliána (1867), sebevraždou jediného syna, korunního prince Rudolfa (1889), a smrtelným atentátem na vlastní manželku, císařovnu Alžbětu (1898). A to paradoxně v době, kdy se mnohonárodnostní císařství modernizovalo, hospodářsky a sociálně rostlo a kvetla zde neobyčejně široká kultura. Neblahé poměry v jeho vlastní rodině byly navíc neustále prohlubovány aférami a problémy přicházejícími z dalších částí císařského domu, a to především právě z rodiny velkovévody Ferdinanda IV. Např. Ferdinandův bratr, arcivévoda Johann Salvator (1852–1900), měl bouřlivou krev, která ho nakonec dovedla k absolutnímu rozchodu s císařským domem. Vzdal se všech titulů, přijal občanské jméno Johann Orth a v roce 1890 se ztratil se svou lodí, manželkou i posádkou někde u Hornova mysu. Další Ferdinandův bratr, Ludwig Salvator (1847–1915) měl stejně dobrodružnou povahu a řadu talentů. Především to byl ale ve všech směrech nadaný vědec. Na své jachtě Nixe po mnoho let brázdil Středozemní moře a velmi se zasloužil o poznání a zhodnocení přírodních pokladů Baleárských ostrovů. Než aby se zabýval státními záležitostmi, sbíral raději přírodniny, psal, fotografoval a kreslil.

Nejen Luisa, ale též další děti toskánského velkovévody Ferdinanda IV. měly „bourbonskou“ krev, která je dováděla do zvláštních situací. Skutečně nejbližším přítelem princezny Luisy byl její starší bratr, titulární nástupce toskánského trůnu, arcivévoda Leopold Ferdinand (1868–1935), jehož osudy jsme v této studii v souvis-

90 Huth, Mike, Luise von Toscana. In: Skandal bei Hofe! Die Flucht der Luise von Toscana, Kronprinzessin von Sachsen. Dresden 2017, s. 35.

losti s jeho společným útekem s Luisou částečně sledovali. Byl to bonviván, který nechtěl strávit život ve vojenské službě pro monarchii a raději věnoval čas svým přátelům a milenkám z pochybného prostředí. Leopold Ferdinand podporoval Luisin útek z Drážďan a později ji doprovázel při jejím pobytu ve Švýcarsku a na dalších místech. Jak již víme, na začátku roku 1903 po vzoru svého strýce Johanna Ortha vystoupil z císařského domu a přijal občanské jméno Leopold Wölfling.

Další tři synové Ferdinanda IV. arcivévodové Joseph Ferdinand (1872–1942), Peter Ferdinand (1874–1948) a Heinrich Ferdinand (1878–1969) sice nevedli takový život jako Luisa či Leopold Ferdinand, ale i oni se vymykali tradiční představě o příslušnících rakouského vládnoucího rodu.

V široké rodině Ferdinanda IV. panovaly – i přes zmíněné skutečnosti a veškeré problémy – srdečné vztahy. Hlava rodiny, velkovévoda Ferdinand, se vedle starosti o své statky v Itálii, palác v Salcburku a vilu v Lindau věnoval především rodině a svým zálibám. Byl vášnivý lovec (se svým císařským bratrancem Františkem Josefem I. strávil spoustu času na honech), ale také pozorovatel přírody. Jeho puntičkářsky po čtyřicet let vedené deníkové záznamy jsou úžasným pramenem nejen pro poznání životního stylu příslušníků vysoké aristokracie, ale též např. i průvodcem meteorologickými poměry v Bavorsku a Solnohradsku. Ferdinand vedl rozsáhlou politickou korespondenci se svými zbylými příznivci v Itálii, zajímal se ale též o památky, historii apod. Mnoho času věnoval svým dětem, s nimiž překvapivě přátelsky komunikoval i v okamžicích, kdy mu rozhodně nebylo do zpěvu. Nikoho nezatracoval, ani Luisu ne, byť jemu, celé rodině a potažmo celému habsburskému domu způsobila svým útekem z Drážďan nesmírné potíže. Nelitoval námahy ani peněz, aby ji a jejího bratra vyhledal, usmířil se s ní a do konce svého života ji finančně i jinak podporoval. Velkovévodu Ferdinanda všichni členové jeho rodiny i další příbuzní (včetně rakouského císaře) oslovovali láskyplně „Nando“. V tomto familiárním pojmenování jako by se symbolicky odrážela atmosféra, jež panovala v bývalé panovnické rodině, veškerá tradice, úcta, ale též nonšalance a tolerance. Princezna Luisa v takové atmosféře vyrůstala, ale příchodem do Saska ji ztratila. Neunesla novou odpovědnost, nové povinnosti a tolik odlišné, často nevstřícné prostředí. Její osobní naturel, neschopnost se podřídit, či alespoň přizpůsobit ji pak dovedly k jejímu neobyčejnému útěku z královského dvora.

O procesu hledání a nalézání Luisy se dá s jistotou mírou nadsázky říci, že sama Luisa hledala a posléze i možná našla sama sebe. Kdyby se tento příběh odehrál v jiných, a ne v těch nejvyšších kruzích, nevyvolal by samozřejmě prakticky žádnou pozornost. Takto však zapůsobil ohromnou silou a měl i významný emancipační efekt nejen pro tisk, ale též pro ženy. Luisa se možná nenašla, ale v jejím příběhu se mohly najít jiné ženy, které váhaly mezi zodpovědností, láskou a povinností.

Wo ist unsere Luisa?

Die Studie beschäftigt sich auf der Grundlage von bislang unbekanntem und ungenutzten Dokumenten aus dem Familienarchiv der toskanischen Habsburger mit dem Beginn der Affäre der sächsischen Kronprinzessin und österreichischen Erzherzogin Luise von Toskana. Prinzessin Luisa war im Jahr 1902 schwanger und verließ damals den Dresdener Hof, ihren Gemahl, den Kronprinzen Friedrich August und ihre fünf kleinen Kinder, besuchte die Eltern in Salzburg und von hier begab sie sich am 12. Dezember gemeinsam mit ihrem Bruder Erzherzog Leopold Ferdinand geheim in die Schweiz. Hier trafen sie sich mit ihren Liebhabern, Leopold mit Wilhelmine Adamović und Luisa mit André Giron, dem ehemaligen Lehrer ihrer Kinder. Nach einigen Tagen wurden sie in Genf erkannt und es brach ein öffentlicher Skandal aus, der bis zu dieser Zeit keinen Vergleich kannte. Die Affäre betraf nicht nur die Familie des sächsischen Königs und der Großherzogin der Toskana, sondern selbstverständlich auch den Wiener Hof und das ganze Haus Habsburg. Luisa begriff schließlich, dass es keine Rückkehr gibt und es wurde ihr die ganze Brisanz ihrer Situation bewusst. Sie verließ zunächst Giron und die folgenden Monate verbrachte sie mit Hilfe ihrer Rechtsanwälte und Eltern im Bemühen um eine Schadensbegrenzung. Schon Ende Dezember 1902 wurde nämlich klar, dass sie weder nach Dresden, noch in die Donaumonarchie zurückkehren wird können. Zu Jahresbeginn 1903 wurde sie aller Rechte einer Prinzessin von Sachsen und Erzherzogin von Österreich beraubt und ein Sondergericht schied ihre Ehe mit dem Kronprinzen. Ihre Schwangerschaft gab ihr allerdings eine gewisse Hoffnung, dass es ihr gelingt, erträgliche Bedingungen für ihr Exil auszuhandeln. Das trat dann auch ein. Die Luisa-Affäre wurde zu ihrer Zeit in verschiedener Weise interpretiert. Ihre Ursachen waren persönlicher, aber auch kultureller Natur. Luisa stammte aus einer Familie, die traditionell nicht so rigoros und mit dem Hofprotokoll verbunden war, wie der Wettinerhof in Dresden.

Where is our Louise?

The paper deals, based on unknown and unused documents from the Family Archive of Habsburgs of Tuscany, with the beginning of the affair of Louise of Tuscany, Crown Princess of Saxony and Archduchess of Austria. Princess Louise, that was pregnant at the time, fled from the court in Dresden in December 1902, leaving behind her husband, the Crown Prince Frederick August, and their five small children. She paid visit to her parents in Salzburg and then, with her brother Archduke Leopold Ferdinand, secretly left for Switzerland on December, 12. Here they met with their respective lovers, Leopold with Wilhelmine Adamović and Louise with André Giron, a former tutor of her children. Few days later, they were found in Geneva, which resulted in an unprecedented public scandal. This affair concerned not only the Royal House of Saxony and Grand ducal House of Tuscany, but also

the Court of Vienna and the whole House of Habsburg that had been plagued by various scandals and tragedies for years, however, the “dirty linen” had never been washed in public by press as intensively as this time. Leopold Ferdinand, at his own request, left the House of Habsburg, renounced to all his rights and privileges and accepted the name Leopold Wölfling. Louise, who finally understood that there was no way back and became aware of the precariousness of her situation, first split up with Giron and subsequently spent several months with her attorneys and parents trying to minimise the damage. It was clear at the end of December 1902 that there would be no way back for her to Dresden, nor to the monarchy. At the beginning of 1903, she was stripped of all her rights as the crown princess of Saxony and archduchess of Austria and a special court divorced her marriage with the crown prince. Her pregnancy, however, gave her certain hope to negotiate acceptable terms of her exile, which proved to be true in the end. She was allowed to return to her parents in Lindau in Bavaria to give birth to a daughter, her seventh child. She was granted a good allowance and title of countess. So started a new phase in her life that led her abroad and to new relations. Her scandal, therefore, did not die off, was only weakened and reminded with every new step of her in public.

The Affair of Princess Louise was interpreted by many ways at the time. Its causes were both personal and cultural. Louise originated from a family that was not so traditionally rigorous and strict like the Wettin court in Dresden. She was relatively emancipated, art-loving and yearning for independence, in addition to this, very popular in Saxony. The strict etiquette of the royal court, the conditions there and a mismatch with a not very creative husband finally led to a lovers' affair that had serious consequences for her and her family. She became an object of contempt for many people, on the other hand, she was inspiring for and adored by many others.